

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ Ἀριστοτέλης, Ἠθικά Νικομάχεια Β1, 5-8, 1103b2-25

A1.

α.

1-Λ: καὶ τὸ μὲν βούλημα παντὸς νομοθέτου τοῦτ' ἐστίν, ὅσοι δὲ μὴ εὔ' αὐτὸ ποιοῦσιν ἀμαρτάνουσιν, καὶ διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθὴ φαύλης

2-Λ: Ἐτι ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται

3-Σ: Καὶ ἐνὶ δὴ λόγῳ ἐκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ ἕξεις γίνονται.

β.

Το **ὁμοίως** στη δεύτερη παράγραφο του κειμένου αναφοράς αναφέρεται στα ισχύοντα στο πεδίο των πράξεων (συναλλαγμάτων). Ανάμεσα, δηλαδή, στο πεδίο των παθῶν (φόβος, ἐπιθυμία και ὀργή) και το πεδίο των συναλλαγών, σχέσεων μέσα στην πόλη ο Αριστοτέλης εντοπίζει ως σημαντική ομοιότητα ὅτι ο ηθικός χαρακτήρας εμπεδώνεται με την εφαρμογή και επανάληψη πράξεων με ἴδιο ηθικό πρόσημο.

B1.

Από την παρουσίαση των επιχειρημάτων στο αρχαίο διδαγμένο κείμενο συνάγεται στο τέλος η διαπίστωση ὅτι οἱ εθισμοὶ κατά τη διάρκεια της νεανικῆς ηλικίας διαδραματίζουν ρόλο καθοριστικό στη διαμόρφωση του χαρακτήρα (*μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν*). Μέσα ἀπὸ διαδοχικούς συλλογισμούς και παραδείγματα ο φιλόσοφος καταδεικνύει ὅτι η ηθικὴ ἀρετὴ δεν εἶναι ἐμφυτὴ συμπεραίνοντας ὅτι ἀπὸ την επανάληψη ὁμοίων ἐνεργειῶν δημιουργοῦνται παγιωμένες συμπεριφορὲς ὡς μόνιμα γνωρίσματα του χαρακτήρα (*ἕξεις*). Ὡς πρὸς την επίτευξη αὐτοῦ του αποτελέσματος ο Αριστοτέλης ἐπισημαίνει με ἐμφάση τον παράγοντα της νεανικῆς ηλικίας (*εὐθύς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι*). Ἀπὸ τη νεανικὴ ηλικία και τους εθισμούς που αποκτᾶ ο ἄνθρωπος σε αὐτὴ καθορίζεται σύμφωνα με τον Αριστοτέλη η μετέπειτα ἐξέλιξη του νέου. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἐδῶ η κλιμάκωση με την ὁποία παρουσιάζει ο φιλόσοφος τη σκέψη του: *οὐ μικρὸν οὖν διαφέρει... ἀλλὰ πάμπλου, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν*.

Παρόλο που ο λόγος του Αριστοτέλη εἶναι γενικὰ λιτός, στην τελευταία περίοδο του κειμένου («*οὐ μικρὸν οὖν ... μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν*») ἐπιλέγει να συσσωρεύσει μια σειρά ἐκφραστικῶν μέσων (σχήματα ἐπιδιόρθωσης, λιτότητας, υπερβολῆς), προκειμένου να καταδείξει την ἐξαιρετικὰ μεγάλη σημασία του εθισμού στην ηθικὴ διαπαιδαγώγηση των παιδιῶν. Ἀκολουθώντας το παράδειγμα του Πλάτωνα τονίζει τη μεγάλη σημασία που ἔχει η παιδεία και η ἀγωγή, τόσο για την ἰδιωτικὴ ὅσο και για τη δημόσια ζωὴ του νέου. Τη σημασία που ἔχει η ἀγωγή και η παιδεία ο Αριστοτέλης την τονίζει με κάθε ευκαιρία στα *Ἠθικά Νικομάχεια*.

Το φυσικό, οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον του παιδιού παίζει καθοριστικό ρόλο στη σωματική, συναισθηματική, ψυχική και πνευματική ανάπτυξή του. Επιπλέον, επειδή η διαδικασία αυτή απαιτεί πολύ χρόνο, κρίνεται σωστό να ξεκινήσει όσο γίνεται πιο νωρίς. Οι παιδαγωγικές αυτές αντιλήψεις συμφωνούν με τις σύγχρονες και φαίνεται ότι έπαιξαν και παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της σύγχρονης αντίληψης για την αγωγή. [287 λέξεις]

B2. ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ Ιωάννης Δαμασκηνός, *Βαρλαάμ και Ιωάσαφ*, 290-292

Ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός στο απόσπασμα από το αγιολογικό μυθιστόρημα *Βαρλαάμ και Ιωάσαφ* προτρέπει τον αναγνώστη του να ακολουθήσει μια στάση ζωής ασκητική, αφιερωμένη στην άσκηση της αρετής. Από το κείμενό του προκύπτει ότι γνωρίζει την ηθική διδασκαλία του Αριστοτέλη. Πρώτον, προτρέπει τον αναγνώστη του στην απόκτηση των ηθικών αρετών μέσα από τον εθισμό (*έθιζε τον εαυτό σου στις αρετές. Απόκτησε την έξη να τις ασκείς*) και την άσκηση. Παρόμοια ο Αριστοτέλης έχει διαπιστώσει σε σχέση με την πρακτική των νομοθετών ότι *«έθιζοντες ποιούσιν αγαθούς»*. Δεύτερον, συνδέει την έξη της αρετής με την ψυχή του ανθρώπου (*εάν η έξη της αρετής γίνει μια ποιότητα της ψυχής σου*), επειδή *«η αρετή και η ψυχή συγγενεύουν»*. Τρίτον, η παρατήρηση του Ιωάννη Δαμασκηνού ότι *«η ανδρεία και η φρόνηση, η σωφροσύνη και δικαιοσύνη, δύσκολα φεύγουν από την ψυχή»*, παρότι συγχέει διανοητικές και ηθικές αρετές, θα μπορούσε να αναχθεί στη διδασκαλία του Αριστοτέλη για τη δικαιοσύνη (*πράττοντες ... γινόμεθα οἷ μὲν δίκαιοι οἷ δὲ ἄδικοι*) και την ανδρεία (*πράττοντες... γινόμεθα ... οἷ μὲν ἀνδρεῖοι οἷ δὲ δειλοί*). Τέταρτον και η θεωρία για τη λειτουργία των έξεων ως σταθερών ιδιοτήτων της ψυχής (*γιατί είναι έξεις της και ποιότητες και ενέργειες που έχουν εισδύσει στο βάθος της*) έχει αριστοτελική προέλευση (*ἐνὶ δὴ λόγῳ ἐκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ ἔξεις γίνονται*). Πέμπτον, ο Ιωάννης Δ. συμμαρτίζει την άποψη του Αριστοτέλη ότι η αρετή και η κακία δεν είναι κάτι έμφυτο στον άνθρωπο (*τα πάθη της κακίας, που δεν είναι κάτι έμφυτο στον άνθρωπο*). Παρομοίως και η θεωρία των παθών σε σχέση με τις αρετές (*Ὁμοίως δὲ και τὰ περι τὰς ἐπιθυμίας ἔχει και τὰ περι τὰς ὀργάς*) έχει αριστοτελική προέλευση.

Συνοπτικά, ο Ιωάννης Δ. αξιοποιεί στο αγιολογικό του μυθιστόρημα στοιχεία από την ηθική διδασκαλία του Αριστοτέλη, όπως τη θέση ότι η αρετή δεν είναι έμφυτη, ότι αποκτάται με τη διαδικασία του εθισμού και της άσκησης, αποκτά ενεργητική μορφή και καθίσταται μόνιμο χαρακτηριστικό (έξις) της ανθρώπινης ψυχής η οποία θεωρείται δεκτική στην άσκηση της αρετής. [328 λέξεις]

B3. 1- δ , 2- α , 3- γ , 4- β , 5- ε

B4. 1- β , 2- α , 3- α , 4- β , 5- β